

ПЕРШАЯ КНИГА ПАЭТА

Сяржук Сокалаў-Воюш

*КРОЎ
НА СУМЁТАХ*

Сяргей Анатольевіч Сокалаў (Сяржук Сокалаў-Воюш) нарадзіўся 16 кастрычніка 1957 года, ў вёсцы Астроўшчына Полацкага раёна. Вучыўся ў Астроўшчынскай, Гаранскай і Наваполацкай школах. Пачынаў працоўны стаж слесарам на заводзе жалезабетонных канструкцый. Адслужыў у войску і зноў працаваў у Полацку на вытворчым аб'яднанні «Полімір». Вучыўся на філалагічным факультэце БДУ імя У. І. Леніна, пасля трох курсаў перайшоў на завочнае аддзяленне. Цяпер працуе ў Беларускім дзяржаўным акадэмічным тэатры імя Якуба Коласа ў Віцебску.

Друкаваўся ў часопісах «Маладосць», «Крыніца», штотыднёвіку «Літаратура і мастацтва».

Перакладае з рускай, украінскай і польскай моў.

Покуль верас жыве –
Жывы пах верасовы –
Мова людю майго,
Беларуская мова.

Сяржук Сокалаў-Воюш

КРОЎ НА СУМЁТАХ

ВЕРШЫ І ПАЭМА

«ГРЫМІ Ж, МАЯ ДУДА, ЗВІНІ НА ЦЭЛЫ СВЕТА...»

Зборнік Сержука Сокалава-Воюша адметны тым, што амаль усе вершы з яўляюцца і песнямі, якія выконвае пад гітару сам аўтар. І калі патрабавальнаму да паэтычнага жанру знаўцу падасца, што дзе-нідзе варта было б замяніць радок ці скараціць увесь твор – такія імкненні ў перыёдыцы назіраліся – трэба ўсё ж памятаць народную прыпавесць, што «з песні слова не выкінеш», песня вымагае ад слова сваіх правоў, – і найлепш паслухаць песню. Аднак у барда Сержука Сокалава-Воюша глыбокі мастацкі вобраз арганічны з думкай, не аблегчаны дзеля песеннасці, а стрымана-шчырая беларуская душа сцвярджае ў песні, як спрадвечу, дабро, праўду і прыгажосць.

Грымі ж, мая дуда,
Звіні на цэлы свет,
У кожнае жытло
Ідзі з гарачым словам.
Жыве твая хада,
Як бацькаў заповіт,
Дзе вольнасці крыло
І матчыная мова.

У «Маналогу Францішка Багушэвіча», як і ва ўсёй пяснярскай дзейнасці Сокалава-Воюша, адчуваецца святая пераемнасць эстэтычных і этычных поглядаў беларускіх класікаў, якія сцвердзілі сваю чыннасць

словам і смерцю,— М. Багдановіча, Я. Купалы, Я. Коласа, Ф. Багушэвіча, К. Каліноўскага.

Людзі, адданыя справе да самага скону,
Тысячы сэрцаў да гэтае справы абудзяць.

Чым дапаможа маці даросламу дужаму сыну? Толькі шчырым хваляваннем за яго лёс. Наша маладая паэзія праявіла прафесійную вытрымку, інтэлігентнасць, узняла вартасць мастацкага слова, паглыбіла яго духоўнасць, яго важнасць, адмовілася ад самарэдагавання, ад «абчэсвання вуглоў»,— час паспрыяў маладым паэтам, але яны доўга чакалі гэтага часу: першыя зборнікі вершаў з'яўца, калі аўтар, напружана, да надрыву і нібыта ўхаластую працуючы, «адсмуткаваў» сваё трыццацігоддзе... Паэт набірае разгон, калі яго творчасць знаходзіць месца ў сэрцах аднагодкаў і водгаласам, прызнаннем вяртаецца да яго, каб уліць у талент новага мацунку.

Нішто так не ачышчае, як добрая родная песня, нішто так не запаўняе душу радасцю, якой працавітым людзям не даецца шмат, а беларусы спрадвеку былі абдзелены радасцю, таму нашчадкі маюць права наталіцца ёю і за продкаў. Песня Сержука валодае магічнай сілай здымаць стому і абдорваць радасцю.

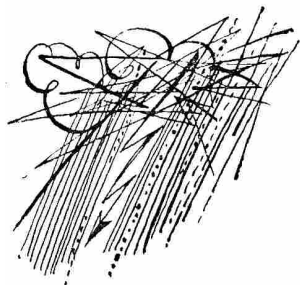
«Песні касінераў» Сержука Сокалава-Воюша адухаўляюць, уздымаюць на падзвіжніцтва, самаахвярнасць, яднанне, калі цяплом шчырага голасу растапляюцца сцены залы і ўся Беларусь спявае за песняром:

Цок-цок, цок-цок –
І штандар з Пагоняй,
Цок-цок, цок-цок –
Кліча у паход.

Чытала некалькі паэм Сержука Сокалава, усе даспелі ў друк. Паэт выбраў паэму «Б», публіцыстычную, пранізаную высокім грамадзянскім хваляваннем за сучаснасць і будучыню роднай культуры, за лёс нашай мовы. а з ёй і народа, нацыі.

Няхай ідзе ў кожнае жытло гарачае слова маладога паэта!

Данута Бічэль-Загнетава

З нізкі вершаў

«ПАХОДНЯ І ХЛЕБ»

Навальніца грымела і плакала,
Рвала цемру галінамі дрэў,
І каціўся над чорнымі дахамі
Нейчай песні гарачы напеў.
Ты паслухай, вандроўнік самотны,
Вуха долу прыклаўшы, скажы,
Што і як нашы пушчы гамоняць,
Што маўчаць курганы і крыжы.
І маланкі паходнямі стануцца,
І з мінуўшчыны морак спадзе,
І нязнаная новая раніца
Зазіхціць у крынічнай вадзе.
Гучнай прышласці поступ грымотны
Знішчыць рэшткі закліццяў чужых...
Ты паслухай, вандроўнік самотны,
Што маўчаць курганы і крыжы!

Бязмежны сполах, неабдымны жах:
Наўкол чарнеюць змрочныя магілы,
Ці то імхі стагоддзяў на крыжах,
Ці лёсам перапаленыя крылы.

Не паляцела у нябыт душа,
Нязнанасці і пусткі не схацела,
Вось і прысохлі крылы да крыжа,
Каб не вяртацца у пустое цела.

РОДНАЯ МОВА

Катавалі Цябе,
То на пляцах палілі,
То пісалі законы,
То рэзалі крылле,
То цкавалі, як волата-звера на ловах,—
Мова сэрца майго, Беларуская Мова.

Рассяляўся чужак
Паміж нашага людз,
Ён Цябе абражаў,
Ён мяшаў Цябе з брудам,
Дамавіну і крыж бачыў ранкам барвовым
Ён у імі Тваім, Беларуская Мова!..

Калі знойдзеш шыпы -
Знойдзеш кветкі шыпшыны,
І жылі на зямлі
Янукі і Гражыны.
Нібы хваляй камень, шліфаваліся словы
Мовы маці маёй, Беларуская Мова.

Хай зламыснік дрыжыць,
Хай калоцяцца хлусы –
Не зламаць, не скарыць
Ім народ беларускі.
Покуль верас жыве - жывы пах верасовы –
Мова людз майго, Беларуская Мова!

СПАДЧЫНА

Я атрымаў у спадчыну
Спалены Полацкі летапіс,
Клёкат буслоў над Начаю,
Магілы дзядоў пад Лепелем.

Я атрымаў у спадчыну
Слёзы руін на замчышчах
І песні, як боль, гарачыя,
Святыя, як вочы матчыны...

Прыціхла вада пад вербамі,
Туман да нізінак туліцца,
І падаюць знічкі срэбныя
На ціхую далеч вуліцы.

Што сыну пакіну ў спадчыну?
Магілы? Руіны? Летапіс?
Паданні пра веліч прашчураў
Ці пошчак птушыны леташні?

Я сыну аддам у спадчыну
Ручнік, што бабуля вышыла,
Сякеру, якой зазначана:
Жыла Беларусь і – выжыла!

Бо моц гартавала ў еднасці;
Сыноў і дачок супольнасці.
І нават у хвілі беднасці
Не брала ў пазыку вольнасці!

ЗАПАВЕТНАЕ

Песня,
Якой пераціснулі глотку калісьці,
Гэтак жа сама калісьці відочна ўваскрэсне.

Ніва,
Пабітая засхай, ізноў закрасуе -
Верне жыццё ёй у весну араты руплівы.

Людзі,
Адданыя справе да самага скону,
Тысячы сэрцаў да гэтае справы абудзяць.

Воі,
Што шчасця шукаюць на нашай зямліцы,
Страцяць мяно і змяшаюцца з гэтай зямлёю.

ДЗВЕ РОДНЫЯ МОВЫ

В. Тарасу

Дзве родныя мовы –
Дзве кроплі у моры
Астатніх, нязнаных, чужых;
Агульныя словы,
Як стрыжань сталёвы,
Здавён аб'ядноўваюць іх:

Матуля, і тата,
І родная хата,
Няволя, дарога дамоў,
Бядак і багаты,
За здраду адплата, –
Ці ж мала для еднасці моў?

Адная ўзрасціла,
Прарэзала крылы,
Дзе воды струменіць Дзвіна:
І праўдай і сілай
Мяне напіла,
Ды, кажуць, гаворка яна.

Другая святая,
Як сонца другая,
Як песня, што вечнасць пая,
Яна нас яднае.
За сэрца кранае,
І я Беларус праз яе!
Дзве мовы Радзімы,
Вы лёсам адзіным,
Змаганнем адзіным жылі,
Жыццёвыя зімы
Страчалі уздымам
Любові да роднай зямлі.

Дзве родныя мовы –
Дзве кроплі у моры
Астатніх, нязнаных, чужых;
Агульныя словы,
Як стрыжань сталёвы,
Здавён аб'ядноўваюць іх.

Сякера прадзеда - скрадзена.
Знікла сякера прадзеда.
У новую хату з ваннаю
Была яна непазваная.
Была яна непазваная,
Загнаная ў заганняе,
Канала без працы, грэшная,
Дзе вільгаць і цвіль падстрэшныя.
А прадзед лічыў: спатрэбіцца,
Як вельмі ўжо зацярэбіцца
Невуку ад няўмольнасці
Сказаць аб уласнай вольнасці.
Праз неба, што з хмар і просіні,
Праз ціхія крокі восені,
Праз рэшткі старога хутара
Я з прадзедам моўчкі гутару.
За сённямі, за калісьцямі
Лаўлю і трымаю ісціну.
А можа... сякеру прадзеда,
Што часам імклівым скрадзена.

ТРЫПЦІХ

1

Я засвоіў ісціну адну:
Хата з краю – то яшчэ не блага,
Іншасказ адкінула развага,–
Я засвоіў ісціну адну.
Думку гэту ў трыялет сатну:
Ёмкасць, лаканічнасць – перавага.
Я засвоіў ісціну адну:
Хата з краю - то яшчэ не блага.

2

Як калісь хаціны палабян,
Сталі з краю Беларусаў хаты.
Іх палілі ворагі – вар'яты,
Як калісь хаціны палабян.
Бараніць вялікі свет славян,
Не пусціць праз нашы межы катаў,
Як калісь хаціны палабян,
Сталі з краю Беларусаў хаты.

Хата мая з краю – цуд які,
Я з народамі размаўляю першы,
З гонарамі пазначыўшы ў вершы:
Хата мая з краю – цуд які.
Ноч. Нягода. Вокны-маякі,
Спіць вандроўнік: сёння шлях завершан,
Хата мая з краю - цуд які!
Я з народамі размаўляю першы.

НАВАПОЛАЦКУ

Той час даўно знясла вада,
Сышлі гады ў сутонне.
Калісь квітнела Слабада
Над ціхай абалонню.

Калісь ліліся песні спрэс
У будзень і на свята,
Калісь шумеў шыкоўны лес
І хлеб расціў араты.

Шляхом, знявечаным ушчэнт,
Тут гойсаў конь сталёвы,
Ды прыязджаў інтэлігент
Паслухаць роднай мовы.

Мне той часіны не шкада,
Даруйце збіты выраз,
Там, дзе квітнела Слабада,
Сягоння горад вырас.

Чуцён сучаснасці акцэнт
У гутарцы суседзяў,
І ўжо адсюль інтэлігент
Кудысь на вёску едзе.

ТУМАНЫ

Туманы, туманы,
Нібы белыя коні,
Мо адкуль з Панямоння
Ці адкуль з-за Дзвіны
Прыімчалі яны,
І ляглі над бяздоннем
Нарачанскай далоні
Туманы, туманы.

Клаўся вечар на дол,
Дзе бухматы сасоннік,
Дзе вясёлкавых гоняў
Валашковы падол,
Ды бялелі наўкол
Незвычайныя коні,
У белапеннай кароне
Клаўся вечар на дол.

Туманы, туманы,
Нібы белыя коні,
Толькі ранне зазвоніць,
Паімчаць табуны,
І галінка сасны
Памахае спрасоння.
Развітанне: да сёння,
Туманы, туманы...

КАЛЯДА

Ноч за поўнач, а мне не спіцца:
Агарнула душу нуда.
Запрагае у калясніцу
Шугавейніцу Каляда.

І віруе, і калядуе,
І лютуе на ўвесь абшар:
То – як сонца наўсцяж прастуе,
То – звіваецца ў белы шар.

І здаецца, замала месца,
І здаецца, ў сусвет нямы
Панясецца; і давядзецца
Дазімоўваць без зімы.

Крануўся лёд у рэчышчах рачулак,
Дзвіна зламала панцыр свой тугі.
Няма дарогі на мястэчка Вула –
Гукаюць перавозу берагі.
І чутна мне, як коўзаецца рэха,
Спружыніць на далонях звонкіх крыг,
Шыбуе ўгору ашалелым пехам,
Імчыць назад, не перавёўшы дых.
То пранясецца проймямі вуліц,
То, звонка раздарыўшы галасы,
З паромшчыкам яго цыгарку курыць
І блытае усмешку у вусы.

Паэтам трыццатых

«А нас ужо няма,—
Сказаў паэт сурова,—
Пасля была зіма,
Было спачатку — слова.

Халодны пот абмыў
Хрыбет паміж лапатак,
Як пакідалі мы
Сваіх жанок і матак.

Грымелі ступакі,
Звінелі над Айчынай,
І слова ад Лукі
Было таму прычынай.

Дзе лес чужы шумеў,
Дзе чорныя завеі
Лілі смяротны спеў,
Ламаючы надзеі,

Мінулага рука
Пісала нам высновы,
Што не адзін Лука
Тады валодаў словам».

Францішку Багушэвічу

Раскоша аксамітных вечароў,
Гарачы пах сцюдзёнае крыніцы
І чорны парк пад белаю званіцай
Раскоша аксамітных вечароў.

Прайдуся па завулку між двароў,
Прылягу ў хаце, ды ніяк не спіцца,
І чую, як кіпіць у жылах кроў,
Што ворагам маім адвеку сніцца.

Пакуль адзін, далёка ад сяброў,
Нібы пустэльнік у сваёй капліцы,
Пакуль адзін... ды подыхі вятроў
Даносяць зыкі: спее навальніца,

Лунаюць песні колішніх віроў,
А навакола цішынёй іскрыцца
Раскоша аксамітных вечароў,
Гарачы пах сцюдзёнае крыніцы.

ЯНКУ КУПАЛУ

Прыступкі. Лесвічны пралёт.
Знадворку цемра ў вокны цэліць.
Мо быў улетку галалёд
У тым гатэлі?

Даследчык – вочы да зямлі.
Тама таўшчэзныя знямелі.
Мо нізка поручні былі
У тым гатэлі?

Усё жыццё ў адзін кулак
Звяло апошняе імгненне:
Радзіма, песня, «Маладняк»
І цені, цені.

Смерць выбірае час нягод.
Хто бачыў, як загінуў геній?
Мо толькі лесвічны пралёт
Ды цені, цені...

ЯКУБУ КОЛАСУ

Вечар мой нікне пад полагам хмар,
Арфа разбіта – чыёю рукою?

Якуб Колас. 1943 г.

Лес, ручаіна, двор лесніка.
Сцішыўся хлопец на печы у змроку.
Ладзіць на арфе нябачнай рука
Струны нябачныя простаму воку.
Блісне раз-пораз прамень уначы,
Рэзне маланкай у чорную хвою,
Войкне, трухлявая, і замаўчыць,
З долам вянчаючы мужага воя.
Колькі ж чакаць, покуль прыйдзе вясна,
Мовай забранай шаптацца употай.
Годзе трываць! Запяяла струна,
Люд абудзіўшы нязвыклаю нотай.
Колас на ніве у зерне пайшоў.
Як каласіла ты, нашая ніва!
Мо ўпершыню не карміла смаўжоў,
Не спамагала чужынцам лянiвым.
Кінулі арфу у змрочны астрог,
Толькі для песні – ну што тыя краты?
Што той замкнёны турэмны парог,
Што за дзвярыма чужыя салдаты?
Год рэвалюцыі. Воля. Уздым.
Зноўку нястомная арфа між людз
Б'ецца, змагаецца словам святым,
Ворагам часта аблітая брудам.
Раптам вайна, і краіна – пажар.
А напрудвесні жыцця і спакою:
«Вечар мой нікне пад полагам хмар,
Арфа разбіта – чыёю рукою?»

МАКСІМУ БАГДАНОВІЧУ

І тчэ, забыўшыся, рука
Заміж персідскага узора
Цвяток радзімы васілька.

Максім Багдановіч

Не, рука не забылася –
Іншая сіла была,
Што стрымала яе
У часіну святога зажыну.
Яраслаўлі і Ялты
Яна апяваць не магла –
Не жадала яна
Дыфірамбамі песціць чужыну.

Па жытнёваму полю
Ішоў ён, вянок несучы,
І, імкліваму сёння
Надаўшы учора надзею,
Той вянок выплятаў
Не на голаў купальскай начы,
Не на шэры пагост.
Што Радзіме раклі ліхадзеі.

Страцім-лебедзя песня
Ірвалася ўвысь, да святла.
Нібы шлюбным пярсцёнкам,
Вянком заручыла Радзіму
З адраджэннем яе!
Бо іначай рука не магла,
Не скарылася, бо...
Быццам некалі сэрца Страціма.

ГРУГАН

На змрочнай яліне, у лесе кашлатым,
Дзе шатаў шалёных лісцёвы дыван,
Дзе сонца схавалі галлёвыя краты,
Жыве вастрадзюбы гарбаты груган.

Вятрыска гудзе у сівых вершалінах,
Унізе цямрэча і рой жамяры,
А ён сабе выбраў таўстую галіну
І ў ейную скуру пусціў кіпцюры.

І панам пануе над попелным змрокам,
Ні разу на сон не схіне галавы,
Таропіць далёка зацятае вока,
Адзінае вока на лес той сівы.

А ў лесе ні шэпту, ні енку, ні тлуму,
Камусьці жуда насыпае курган,
І, здэцца, навечна застацца задумаў
На гэтай яліне гарбаты груган.

ЧЫТАЮЧЫ «КУРГАН» ЯНКІ КУПАЛЫ

Не было,
А калі і была —

зарасла

Тая сцежка

да страшнай магілы.

Памяць ног зруйнавала,

спаліла датла

Забыцця

і няўдзячнасці сіла.

Віравалі легенди.

Спалоҳаны слых.

Крый нас бог,

каб не здрадна вuшы...

Маткі тым курганом

неслухмяных малых...

І дрыжэлі дзіцячыя душы...

Хто ж падыдзе цяпер

да таго кургана

Праз мяжу, праз забытую сцэжку,

Ёсць такая мяжа,

дзе жыццё і мана,

Дзе бульдозер гудзе на узмежку...

Я і сам, вінаваты,

праб'юся туды,

Хай адтуль не прыйсці,

хай адтуль не прабіцца,

Бо губляем імя,

карані і сляды,

Толькі слёзы гараць

пад сталёвай паліцай...

БЕЛАРУСКІ ЛЕТАПІСЕЦ

Ты відавочна быў не з тых,
Хто горб нажыў у змроку шэрым,
Дзе хеўра ладная «святых»
Народ прывучвала да веры.

Смерць балявала на зямлі,
Палалі замкі у сутонні.
Табе ж бліжэй за ўсё былі
Паходня, дзіда, смак пагоні,

Дзе звонкаспеўная страла
Хрыбет варожы працінала,
Калі ўцякала як магла
Чужынцаў дзікая навала.

Гулялі з косткамі крукі,
Да часу спачывалі лукі,
І ў летапісныя радкі
Твае параненыя рукі

Пісалі боль маёй зямлі...
А вояў – слава абароніць.
Іначай выжыць не маглі б
Паходня, дзіда і пагоня.

Калі ж ізноў лавіў твой слых
Чужынцаў чорныя намеры,
Ты відавочна быў не з тых,
Хто горб нажыў у змроку шэрым.

МАГІЛЬНА

ТРЫПЦІХ

I

У пісьмовых крыніцах беларуская
вёска Магільна ўпамінаецца з XIII
стагоддзя як месца бітвы князя
Рынгальда з Яраславічамі.

Беларуская Савецкая
Энцыклапедыя

Знікаюць старыя назовы з зямлі,
Руйнуюцца замкі, хаты,
Нястомна ля горнаў пяюць кавалі,
Гартуюць мячы і латы.

Герольды крычаць у халоднай начы,
Імчаць па сцяжынах пыльных,
І, дзюбы пачысціўшы, крумкачы
Злятаюцца да Магільна.

Дзе сэрцы-каменні на лёзах кіпяць,
Сцякаюць жарствой крывавай,
І з гэтага пекла дамоў не дапяць
Наступнікам Яраслава.

Бо Рынгальда стрэлы галосяць услед,
Што дол зачакаўся стылы,
І, джаламі смерць упісаўшы ў хрыбет,
Тырчаць, як абрубкі крылаў.

Старыя назовы вяртаюцца зноў,
Як прашчураў нашых спадкі,
І зноў нараджаюць асілкаў-сыноў
У новых хацінах маткі.

Хай нават галінку чужынец кране –
Заўважыць узмежнік пільны,
І выжыве зноў, нібы частка мяне,
На нашай зямлі Магільна.

2

Знікаюць старыя назовы з зямлі,
Маўчаць безуважна людзі,
Нібыта дзяды у нябыт адышлі,
А спадчыннікаў не будзе.

Герольды крычаць у халоднай начы,
Вяшчаюць загад няўхільны:
Не трэба прэрэчыць, а спрэчнік – маўчы.
І болей няма Магільна.

Няпраўда! Я бачыў яго жыхароў,
Гасцінных такіх і мілых,
Я чуў, як няскораных ратнікаў кроў
Пульсуе у іхніх жылах.

І тлумна ад думак было ў галаве,
І муза прыйшла, як дэман.
Я зведаў, што дух магільянцаў жыве
За шыльдай дарожнай «Неман».

Курганне, спавітае енкамі ўдоў,
Крычала пра чалавечнасць,
А нехта бяздумна крывёю дзядоў
Запэцкаў сябе навечна.

Ён подпіс паставіў, ён хлопнуў пячаць
На аркуш рукой стэрыльнай
І думаў, што болей не будзе гучаць
На нашай зямлі Магільна.

3

*Сябрам па нёманскай
вандроўцы*

Мясцовых хлопцаў-вудалёў
Маўчаць затоена вудзільны.
Бывай, славутае Магільна,
Дзіця прынёманскіх палёў.

Наш памаранчавы пльыток
Гайдаюць пеністыя хвалі,
І зіхацяць, нібы каралі,
Праменні сонца ля заток.

Гуляе ветрык па плячах –
Ні мітусні, ні спраў, ні спешак.
Тут сем сяброў і шэсць усмешак,
Адбітых у маіх вачах.

ДОЖДЖ НАД НЁМАНАМ

Ад халоднага ветру
Затрымцела лістота,
Вецер ногі ублытаў
У кусты ля вады,
А па Нёмане скача
Дождж у гумавых ботах,
Патанаюць у хвалях
Перуновы сляды.
Плыт сутоннем спавіты,
Плыт заліты вадою,
Смокча вільгаць вяхотка
Пад нагой ля кармы.
І нікога навокал,
Толькі гэтыя трое,
На прамежку адзінства:
Нёман, неба і мы...
Слепне дождж паступова,
Дзікі шал яго стыне,
І дажджынкі на травах,
Як празрысты гарох,
А Ярылавы коні
Цягнуць пысы да плыняў,
Лашчаць грывай-вясёлкай
Узбярэжны мурог.

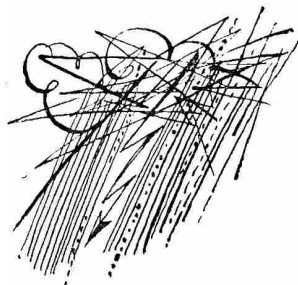

*Пятру Ламану – паэту,
актору, вудалю, якога мы
сустрэлі пад час
вандроўнікі на Нёмане*

Шчэлепы надзьмулі шчупакі,
Дрэмле вадзянік на хвалі сіняй,
Вудай прывязаны да ракі,—
Сочыць Ламан патанок у плынях.

Мы стаім, разявіўшы раты,
Мы сваім вачам не надта верым:
Ціхі вечар водарам густым
Абдымае за рамяны бераг,

Тонкай вуды гнуткае пярэ,
Рампа неба у затоках стыне,
Ловіць сонца ў Нёмане Пятро,
Пільна сочыць патанок у плынях.

3 нiзкi вершаў

«ЭРАС»

Мы змоклі абодвы
Да ніткі,
Да пят,
Мы беглі па парку вясёлыя, звонкія,
А лівень быў трапны,
Хоць біў наўздагад
Па Мінску світальнаму і напаўсоннаму.

Намоклае плацце
Цябе абняло,
А ты была лёгкая,
зграбная,
светлая,

Такая, што дрэвам
Зайздросна было.
Ім скінуць хацелася плаццейкі летнія.

Мы беглі па ліўнях
Нятоптаных траў,
Па ліўнях, што прыйдуць,
Па ліўнях са шчасця,
Па ліўню, што бурбалкі
З лужын пускаў
І з радасным смехам у іх захлынаўся.

Нас заручала возера лясное
Пярсцёнкам хваляў, колам берагоў,
Дзе пахлі воды колішнім настоем
Паганскіх свят, агменяў і багоў.

Нас ноч хавала ад чужога вока,
Адзіны строй – прамень маладзіка
Мне папраўляла на плячы няўрокам
Твая нястомна палкая рука.

І вусны вуснаў не шукалі ў цемры,
У забыцці тушылі словаў жар,
Кармін кахання – зоры цераз церні,
І толькі зоры, і крыві пажар.

Матыў зліцця запаланіў прыроду,
Яна была і сутнасць, і жылло,
Мы не шукалі у пачуццях броду,
І не таму, што броду не было.

Але таму, што возера лясное
Нас заручала колам берагоў,
Дзе пахлі воды колішнім настоем
Паганскіх свят, агменяў і багоў...

ТРЫЯЛЕТ

Ты цалуеш мяне, апантаная,
Каб вачэй я расплюшчыць не мог.
Пасля хвіль забыцця і знямог
Ты цалуеш мяне, апантаная.
Над канапай вакенка світальнае,
Ранак сорама прывёў на парог.
Ты цалуеш мяне, апантаная,
Каб вачэй я расплюшчыць не мог.

Спі, мая Аленка, спі...
Гулка цікае гадзіннік,
Толькі маятнік адзін
Павучком на павуціне
Не спыняецца ніяк,
Бо не хоча саступіць.
Надыходзіць сон-дзівак.
Спі, мая Аленка, спі.

Ты будзеш спаць
і чакаць не будзеш,
Калі прыеду
халоднай ноччу,
Ты сном гарачым
мяне астудзіш,
Такім спакойным,
такім жаночым.
І нехта іншы
зачыніць дзверы
За мной, самотным,
за мной, далёкім.
Ты не прачнешся,
ты не паверыш,
Пачуўшы крокі,
вяртання крокі.
Адчуеш побач
мае дыханне,
Але не казка —
маё з'яўленне,
І толькі зорка
у шыбу гляне,
Слязой скаціўшыся
на калені.

На вуліцы ні ясачкі. Цямрэчу
На здрадзе ноч, напэўна, развяла,
А коўдра выглядае недарэчы,
Калі у хаце не паліць святла.

І мы не палім, але ўсё ж няёмка
На светлым тле адзінага акна
У строях Евы бачыць незнаёмку,
Што папрасіла месца да відна.

Нарэшце рыпнуў мой вясёлы ложка,
Яна злілася з белаю прасціной,
Між мной і ёю крокаў з дзесяць, можа.
Ды колькі крокаў паміж ёй і мной?

На вуліцы ні ясачкі. Цямрэчу,
Хутчэй, дзвюх душ па свеце разліло,
А коўдра выглядае недарэчы,
Няхай бы нават сонца і святло.

Даўным-нядаўна ці даўно.
Назад так... год ці... сто...
Пагрукаў ноччу у акно,
Яна спытала: «Хто?»

Ён адказаў: «Пусці мяне...
З дарогі збіўся я,
Каб на святло ў тваім акне:
Бывай, душа мая...»

Прайшлі гады, а можа... дні,
І ўнукі падраслі,
У вокнах новыя агні,
Хоць той жа край зямлі.

Яго няма, ды ўсё адно
Не спіцца ёй, апроч:
«Даўным-нядаўна ці даўно,
А можа, ў гэту ноч?...»

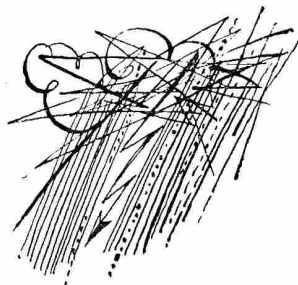

Ты чакала, як сыдзе дух.
Стан пяшчотны баіцца спёкі,
Там, дзе веніка звонкі рух,
Там, дзе пары сівой аблогі.

У прымыльніку даўкі квас
Падала мне рукой нясмелай.
Толькі свечка спыняла нас,
Што, як поўня, ўначы гарэла.

Ты памкнулася, ды рука
Сунялася, не патушыла...
Ціха венік глядзеў з палка,
Смачна пахла сунічным мылам...

Гулка трэснуў лёд на рацэ.
Табе здаўся, не без прычыны,
Ліст бярозавы на шчацэ
Пацалункам другой жанчыны.

ПЕСНІ КАСІНЕРАЎ

*Паўстанцам 1863 г.
прысвячаецца*

ВЕРШ ЯК УСТУП

Шыхт¹, зважай! Крокам руш!
І углыб без меры
Ускалыхнулі пушчаў глуш
Песні касінераў.

І плылі удаль яны,
Множыла іх рэха
Ад Бярэсця да Дзісны
Па сялянскіх стрэхах.

¹ Шыхт – строй, калона (старажытна-беларуск.).

Гэй, вандроўнік-пілігрым,
Сын касцельнай брацці,
Не ўратуе боскі рым
Вастрабрамскай маці,
Не заменіць дух святы
Святасці Айчыны,
Дык хутчэй пазбаўся ты
Мінскай аблачыны!

Гэй-галом, лад на злом,
Што ж ты ў жальбе – крэпе.
Скрыдлы Волі гэй-галом
Ад анёльскіх лепей!

Устрыманне і псалмы
Не квіток да раю,
Калі ў гэткім пекле мы
Дома паміраем.

Боль на дзвюх шчаках нясу:
Што падставіць, пане?
Ці сякеру, ці касу?
Як там у пісанні?

Гэй-галом, лад на злом,
Што ж ты ў жальбе – крэпе.
Скрыдлы Волі гэй-галом
Ад анёльскіх лепей!

Зноўку зарніцы
у небе Радзімы палаюць,
Прашчураў цені
з сівых курганоў паўстаюць,
Я іх рамёны
ля ўласных плячэй адчуваю,
Нашыя песні
іх мужныя вусны пяюць!
Ты, чарнабрыва,
даруй і чакай на узлеску,
Дзе крывічанкі
чакалі каханых сваіх,
Дзе іх вачамі
нас сёння страчаюць пралескі
З расою – слязінкамі іх.
Кроў на сумётах
і гронкі каліны на белі,
Як вышыванкі
у нашых хлапцоў і дзяўчат...
Думкі, і душы,
і рукі у нас не знямелі,
Ведаем: смерць –
гэта нават паўкроку назад!
Хтось паслізнуўся
і тварам у тхлань балаціны,
Вабяць кагосьці
чужыя стугі і крыжы,
Толькі упарты
шыбуе абранай сцяжынай,
І вораг кіпіць на нажы.

ПЕСНЯ ПРА ВІЛЬНЮ

Ажываюць крокі твае
У цішы начной,
І лятарня кідае сноп
Промняў залатых,
І, здаецца, ёсць на зямлі
Толькі мы з табой,
Твой стары, як свет, лабірынт
Вулачак пустых.

Вільня заснула зноў,
Ды ў яе вачах
Не пагас агонь,
Тут, ля старых муроў,
Запаліла кроў
Мне яе далонь.

І гучыць паўсюдна матыў
Даўняе імшы,
І на бітву клічуць званы,
Страціўшы спакой,
І гараць надзеі агні
У маёй душы,
Жалю і спагады няма,
Больш няма у ёй.

Вільня заснула зноў,
Ды у яе вачах
Не пагас агонь,
Тут, ля сівых муроў,
Запаліла кроў
Мне яе далонь.

КРЫНІЦЫ

Былі крыніцы сінімі
І ад крыві чырвонымі,
А груганы над плынямі
Кружлялі натамлёныя,
Маўчалі вербы ніцыя
І берагі узорныя,
Чаму ж цяпер, крыніцы, вы
Наўсцяж такія чорныя?

Ці чорны дзень, ці страшны год,
Ці маразы, ці крыгі,
Ці тае снег, ці тае лёд,
А ўсё няма адлігі.

Былі крыніцы сінімі –
Была вада халоднаю,
За інямі, за стынямі
Паіла нас нязгодаю,
Былі часіны сонныя
І ярыя са смагаю,
Была вада чырвонаю,
Паіла нас адвагаю.

Ці чорны дзень, ці страшны год,
Ці маразы, ці крыгі,
Не таяў снег, не таяў лёд,
Але былі адлігі.

Чаму ж цяпер, крыніцы, вы
Наўсцяж такія чорныя?
Даўно паснулі рыцары,
Сышлі часіны зорныя.
Надыдзе ранне свежае,
І новы дзень абудзіцца,
І зазвініць капежамі,
І збудзіцца, і збудзецца.

І ясны дзень, і зорны год
Са спёкаю і стыгаю,
І будзе гэты карагод
На ўсе часы адлігаю.

Хвацкія малойцы, хлопцы-касінеры,
Харалужны корд ды песня на запас.
Секлі вам галовы за цара, за веру,
Толькі вашы коні ратавалі вас.

Толькі вашы коні, ды ў душы адвага,
Ды агонь вачэй, ды матчына сляза,
І зіхцела воля над ваяцкім сцягам,
І жыла надзея на канцы ляза.

І жыла надзея, і лілася песня,
І гучала рэха хлопцам у адказ:
«Калі лёс загінуць – справа уваскрэсне,
Справа уваскрэсне, як прыспее час!»

МАНАЛОГ ФРАНЦІШКА БАГУШЭВІЧА

«Братцы мілыя, дзеці Зямлі-Маткі маёй! Вам ахвяруючы працу сваю, мушу з вамі пагаварыць трохі аб нашай долі-нядолі, аб нашай бацькавай спрадвечнай мове, каторую мы самі, ды і не адны мы, а ўсе людзі цёмныя «мужыцкай» завуць, а завецца яна «беларускай».

Хай па лязе мяча
Наш пралягае шлях,
Штодня губляем мы,
Але штодня знаходзім,
Змяняецца адчай
Адвагай у вачах,
І той, хто быў нямы,
Сягоння спеў заводзіць.

Чыноўніцкая шаць,
Пляткарарак грамада,
Бяздонне халуёў
І здраднікаў навала
Над намі суд вяршаць
Без следства і суда,
Каб нас пасля баёў
Струпяніць за Уралам.

«Шмат было такіх народаў, што страцілі наперш мову сваю, так як той чалавек перад скананнем, катораму мову займе, а потым і зусім замерлі. Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!»

Грымі ж, мая дуда,
Звіні на цэлы свет,
У кожнае жытло
Ідзі з гарачым словам,
Жыве твая хада,
Як бацькаў заповіт,
Дзе вольнасці крыло
І матчыная мова.

І падае ў нябыт
Пакорнасці матыў,
І енкі кайданоў
Ля вуснаў раскаваных
Гучаць як вечны шчыт,
Як напамінак тым,
Хто прагне песню зноў
Заціснуць у кайданы.

«Можа, хто спытае: дзе ж цяпер Беларусь?»...

МАНАЛОГ КАСТУСЯ КАЛІНОЎСКАГА,
альбо
«МУЖЫЦКАЯ ПРАЎДА» № 8

Дзецюкі! Хіба здушылі
У вашых душах прагу волі,
Ці братамі, што ў магіле,
Нехта вымаліў патолю?
Ці спынілі вас у лёце,
Дзідай скінуўшы на травы?
Ці на слізкім павароце
З панталыку збіў няправы?

Да вясны дажыць патрэбна,
Да вясны, да вясны...
Думкі зноўку прагнуць бою,
Грудзі – вольных вятроў,
Што з таго, што світкай зрэбнай
Ледзь прыкрытыя яны,
Як пад кожнай світкай тою
Сэрцы мужных ваяроў.

Хай звярэе цар у шале,
Хай у шале цар лютуе,
Мы пазбавім сэрцы жалю,
Мы сваю зямлю ўратуем,
Мы крывёй і мазалямі
Зможам іхніх блугародзій,
Зможам тых, хто маскалямі¹
Назваюцца ў народзе.

Толькі шыбеніцы рукі,
Чорнай шыбеніцы,
Мне ўхапіліся за шыю
І не здрадзілі, не!
Упіліся, бы гадзюкі,
Бы цярновыя вянцы,
Потым войкнулі, нямыя,
І застылі, як у сне.

Што з таго, што я загінуў?
Касінерам меней стала,
І ўсяго, а над Айчынай
Не паменшала навала.
Дык ухопім разам зброю,
Спляжым звера, знішчым звера,
Каб звінелі над зямлёю
Песні вольных касінераў.

Беларусь мая матуля,
Беларусь, Беларусь,
Заквітней чароўнай краскай,
Абудзіўшы абшар.
Ні пятлі, ні здраднай кулі
Не скарыўся твой Кастусь –
Касінер навечны Яська.
Што з-пад Вільні гаспадар.

¹ Маскалямі К. Каліноўскі называў царскіх салдат і чыноўнікаў.

АПОШНІ БОЙ ВАЛЕРЫЯ УРУБЛЕЎСКАГА

Наскок казачы. Не суняць
Маланак шабляў. Куляў град.
Але мы мусім бой прыняць,
І я гукнуў: «Назад!»
Нязвыклы заклік супыніў
І нацягнуў аброць,
А гулкі бор прагаманіў
Маё «назад» стакроць.

Назад, назад,
І коні ірвуцца у бой,
Назад, назад,
Калі супарат за табой.

Пазаднік¹ ссечаны ушчэнт,
Навокал звон, навокал кроў,
Ды не здаецца інсургент:
Ён помсціць за сяброў,
За вечны гвалт, за вечны здзек,
Бо до ўжо моўчкі спаць.
Ты – чалавек. Ты – чалавек!
І нельга адступаць.

Назад, назад,
І коні ірвуцца у бой,
Назад, назад,
Калі супарат за табой.

Клінок ударыў у клінок:
Казак не ўседзеў у сядле,
І я прасунуўся на крок
Да вольнасці, але
Клінок другога казака
У маіх касцях завяз,
І я, зляцеўшы старчака,
Гукнуў апошні раз:

«Назад, назад!»
І коні ірвуцца у бой,
Назад, назад,
Калі супарат за табой...

¹ Пазаднік – апошняя вайсковая адзінка ў паходнай калоне, ар'ергард.

СПОВЕДЗЬ ВІТАЛЬДА ПАРФІЯНОВІЧА САМОМУ САБЕ ПЕРАД АБРАЗАМІ

З кім я звязаўся, чаго я хацеў,
Як я дайшоў да няславы аastroжнай?
Слушна сказаў мне палкоўнік вяльможны:
«Нізка упаў, бо высока ляцеў».

З косамі ў бойку... за кім, для каго,
Хіба у нас гэтак блага ў дзяржаве?
Людзі – на волі, злачынцы – на лаве,
Рэкі не выйшлі нідзе з берагоў.

Жыў бы як трэба, чаго вар'янець?
Мне ж васемнаццаць, яшчэ васемнаццаць,
Вось бы падняцца, хоць раз ды падняцца,
Хай сабе нізка, але палянець.

Свет – гэта чорны узрушаны вір,
Я ў ім маленькі, нябачны вандроўнік,
Слушна сказаў мне жандарскі палкоўнік:
«Нехта схаваўся, а ты – у Сібір».

Скулля, не выйшла, ніхто не пазбег
Кары суровой, заслужанай кары:
Петлі, ці кулі, ці простыя нары
Там, дзе адвечныя кедры і снег.

Я ж адпрацую, я ўсё замалю,
Новаю верай і праўдай сагрэты.
Што вы казалі, палкоўнік, на гэта?
Рады старацца за ваша: «Хвалю!»

ВЫРАК ПАЎСТАНЦКАГА СУДА МУРАЎЁВУ-ВЕШАЛЬНІКУ

Чаму гэтак ціха? Ці тлустая скіба
Раты заляпіла, што голас аслаб там?
Ці нашыя бабы у родных сялібах
Дзяцей нараджаць развучыліся раптам?

Не тлустае скібы кавалак спакусны,
Не бабы, што іншую долю спаткалі,
А выгук звярыны з зацененых вуснаў,
Што пырскалі слінай, ды юхай сцякалі.

У выгуку тым вынішчэнне народа:
Упартых – фізічна, астатніх – маральна.
Каб мы не згадалі ні племя, ні роду,
Ні тут і ні там – у зямлі зауральнай.

І край затаіўся зубром у засадзе.
А ведама здаўна, што зубр – не маруда.
Вось твар цудатворнай у цудным абкладзе,
Маліся ж, чужак, спадзявайся на цуда!

А цуда не будзе, уласнай крывёю
На лёсе Радзімы, што сёння у кратах.
Шыхты касінераў – мужыцкія воі,
На смерць асуджаюць забойцу і ката.

Калі ж абароняць злачынцу нябёсы
Ці служак-сабак незлічоная зграя,
У дзесях прадоўжацца нашыя лёсы,
І вылюдка гэты прысуд пакарае!

МАНАЛОГ ПАЎСТАЊЦКАГА КАНЯ

Ты сядзі упэўнена
На маёй спіне,
Мы з табой не першы раз,
Браце, на вайне,
Мы з табой не першы раз
Пачынаем бой,
Ты сядзі упэўнена,
Я заўжды з табой.

Цок-цок, цок-цок –
Вершнікі на конях,
Цок-цок, цок-цок –
Ты зважай, народ.
Цок-цок, цок-цок –
І штандар з Пагоняй,
Цок-цок, цок-цок –
Кліча у паход!

Недзе там на беразе,
Проста ля ракі
Нас чакаюць свежыя
Царскія палкі,
А за імі вольныя
Неба і мурог,
Прага неадольная
Новых перамог.

Цок-цок, цок-цок –
Вершнікі на конях,
Цок-цок, цок-цок –
Ты зважай, народ.

Цок-цок, цок-цок –
І штандар з Пагоняй,
Цок-цок, цок-цок –
Кліча у паход.

Ты сядла не пакідай,
Вер, што не зманю,
Толькі болей волі дай
Мне, свайму каню.
Толькі болей волі дай:
Куля не кране,
Ты сядла не пакідай
І не цугляй мяне.

Цок-цок, цок-цок –
Вершнікі на конях,
Цок-цок, цок-цок –
Ты зважай, народ.
Цок-цок, цок-цок –
І штандар з Пагоняй,
Цок-цок, цок-цок –
Кліча у паход!

ВОЛЯ І ПЯТЛЯ

Гэй, ляці у высі, малады саколе,
Быццам на далоні пад скрыдлом зямля,
А па ёй, як глянуць, ходзяць наваколлем,
Ходзяць наваколлем Воля і Пятля.

Што ж яны блукаюць, што на сэрцы маюць?
Недзе там у пушчах аж займае дых,
Маладыя хлопцы Вольніцу шукаюць,
А Пятля шукае хлопцаў маладых.

І няма спакою у юначых душах,
І зямля пад коньмі, як агонь, дрыжыць.
Воля дасць ім крылы, а Пятля задушыць,
Ды ўжо лепш з Пятлёю, чым без Волі жыць.

Над сялянскай хатай, над сялянскім полем,
Дзе ўздымае колас свежая ралля,
Над маім народам, над ягонай доляй,
Над ягоным лёсам Воля і Пятля.

За спіною прыстанкі і бразгат дзвярэй у каморах,
Мацюкі канваіраў і нары адны на траіх,
А наперадзе спяць незнаёмыя пушчы і горы
У заснежаных кедравых футрах сваіх.

Я валюся у снег і ляжу у халодным сумёце,
Паднявольным не жыў і памерці такім не хачу,
Лепш ад кулі сканаць, знерухомець на лагерным дроце,
Лепш аддаць сваё цела на здзек крумкачу.

Пахавальнаю песняй завея ахутвае плечы,
Вартавыя на вышках пра цёплае мараць жытло,
І кашуля – на дрот, і адчайны скачок у цямрэчу,
Мой скачок у цямрэчу сягоння – скачок на святло.

Дык ратуйце ж мяне, здратаваныя катаргай ногі,
Замятай, завіруха, гарачы скрываўлены след.
Тут чужая зямля, тут чужыя навокал парогі,
Тут нямае надзея, сказаў бы, напэўна, паэт.

Толькі мы не паэты. Варожаю чорнаю зграяй
Ахрысціў нас чужынец і з пальцамі вырваў пяро,
Беларусь мая маці, ты чуеш як мы дагараем?!
І зіхціць наша кроў на варожых руках, як таўро.

Не спыняйцеся, людзі, зірніце на вашыя рукі,
На далоні суседзяў, знаёмых, сяброў і гасцей.
Што ж спыніліся вы, мае родныя дзеці і ўнукі?!
Што ж спыніліся вы?!. Ну, вядома, спыніцца прасцей!

Брэх сабак за спіной. Хто ўратуе і хто абароніць?
Друк кядровы, ды глыз, ды надзеі прыцемнены дым,
Ды не знішчыць пагоняй таго, хто жыве пад Пагоняй,
Хто нясе яе ў сэрцы, ў параненым сэрцы сваім.

РЭКВІЕМ

За Праўду, за Волю паўстаў ты, мой брат,
Ламаючы краты й кайданы.
І гучна звінеў тваёй песні набат,
І болю не ведалі раны.

Ты смела нас клікаў у праведны бой,
А мы толькі глуха маўчалі:
Закутыя жахам пайсці за табой,
Пакорліва здзекі страчалі.

За Праўду, за Волю паўстаў ты, мой брат,
Ламаючы краты й кайданы.
І гучна звінеў тваёй песні набат,
І болю не ведалі раны!

Ь

ПАЭМА

ЛЕКЦЫЯ 47

... §53. Перад мяккімі зычнымі з, с,
ц, дз змякчаюцца: зьняць, сьвяза,
цвіце, дзье і г. д.

Б. Тарашкевіч. Беларуская
граматыка для школ. Выд.
пятае. Вільня, 1929

...У радзе выпадкаў... ужыванне
літары ь можна разглядаць як
свядомае імкненне абазначыць
асімілятыўную мяккасць зычных:
зье́дeньe, злoсьць, масть, радoсьць,
сьвет, сьвирeнѣ, сьмeрць...

А. І. Жураўскі. Гісторыя
беларускай літаратурнай
мовы. Т. 1, Мн., 1967. С.
203 (Раздзел
«Перакладчыцкая
дзеясць В. Цяпінскага»)

I

Быў далёкі і страшны час,
Як зляталі з плячэй галовы,
Як знішчалі, мо ў соты раз,
Нашу памяць і нашу мову.

Што я ведаю з тых часоў?
Калі быць немагчыма шчырым —
Інфармацыю галасоў,
Ледзь нашморганую з эфіру,

Пару кніжак хрушчоўскіх год,
Зачытаных да латак кволых,
Ды маўчання калючы дрот,
Што пануе у нашых школах...

Ну не верыць жа галасам,
Як і культаўскім звонкім одам.
Лёс гукнуў: «Разбярыся сам,
Хто быў вораг твайму народу...»

Колькі розных прайшло сустрэч:
Інфарматыры, дыверсанты...
І над кожным зіхцеўся меч,
Кожны – контра, ці проста – анты...

Хто ж былі ўладары падзей? –
Сведкі, доказы, бланкі, справы
Ды нібыта сябры людзей
Ад даносчыка да Цанавы.

Нейчы лёс дзеля іх – нішто,
Свой – усё, бо на тым паўсталі,
Пад нагамі – з людзей плато.
Над галовамі – бацька Сталін.

Нікне вечар, іду дамоў,
Думкі чэрап ірвуць на часткі,
Быццам вынік усіх размоў
Мне навокал здаюцца пасткі.

І ў паветры, нібы ядваб,
Распрамляючы зноў калені,
Вырываюцца з іхніх лап
Без віны вінаватых цені.

II

Самых цвёрдых бралі спярша:
Гэта цвёрдыя чыняць шкоду,
Гэта ў іх не баліць душа
Пра патрэбы свайго народу.

Гэта цвёрдыя (хто ж яшчэ?)
Нас вядуць па шляхох няслушных.
Кат, нібыта мяснік, ссячэ
Іх галовы пад спеў задушны.

Спеў халодных турэмных брам,
Спеў завей у далёкім Сібіру,
Дзе ярэмна нават вятрам,
Дзе прыгонна таежнай шыры.

Горкай праўдай сталее люд,
А салодкай – марнее, гіне,
Што народжана без пакут,
Тое цяжка цягнуць на спіне.

Бралі ж лёгка і без разваг,
Пазбаўлялі падсудных лавы,
Бо кароткае слова «враг!»
Бараніцца знішчала права.

Іх не стала, на іх табу,
Догма ж, выраслая ў пачвару,
Абвастраючы барацьбу,
Зноў шукала сабе ахвяру.

І тады, быццам цень, няўзнак,
Безгалосы слуга граматык,
Раптам выступіў Мяккі Знак
На арэну смяротных схватак.

Самы мяккі пайшоў у бой,
Браў, як цвёрды, сцены крутыя,
Каб цвярдзейшых прыкрыць сабой,
Каб паспелі ачуцца тыя.

А з фатэляў¹ наўкол віжы
Падымалі свае азадкі,
І зіхцелі, нібы нажы,
Здрадай востраныя асадкі.

Быў свінец непатрэбных слоў,
Кананада бязладных гукаў
Вылятала, як гром, з галоў
І лічылася звышнавукай.

Білі ціхага, як заўжды,
Ды завошта (не дайма веры!):
Што па-варварску праз гады
Забірае ён шмат паперы.

Ну, вядома ж, паперы брак,
Калі чорных спіскаў замнога
І яны даўжэй, чым барак,
Ці у люты Сібір дарога.

Выспяваў спакваля закон,
Як мярцвяк ажываў пад снегам:
Мяккі Знак асудзіць на скон,
Як буржуйскага здрайцу-шпега.

Колькі «супраць» было і «за»?
Ды з абодвух бакоў нямала,
А ў віжоў на канцы ляза
Кожны спрэчнік засеў трывала.

На ашчаджаным аркушы,
У атраманце зберажоным
Затрымцела святло душы
І зайшлося кайданым звонам.

Скон цянёты плёў, як павук,
Рассыпалі завеі спевы,
Тэарэтыкі звышнавук
Для паперняў валілі дрэвы.

І хацелі пляваць яны,
Што ў далёкай бацькоўскай хаце
Ад сапраўднае іх віны
Нехта родную мову страціў:

Песьні – песнямі сталі спрэс,
Сьлёзы – сталі слязьмі наўкола.
Тарашкевіч ішоў пад прэс,
І злачынства вітала школа.

Над жывымі вісеў праклён,
А над мёртвымі? Мёртвы скуль тут?!
Волат Цяпінскі. Нават ён(!)
Здолеў стацца ахвярай культу...

Восень лісце кладзе на дол,
Воз гісторыі ў брудзе вязне,
Не падкласці пад колы кол –
У Сібіру канаюць вязні.

¹ Фатэль – мяккае крэсла.

III

Божа! Як жа навокал ціха,
Цішыня і тая знямела,
А ні руху табе, ні дыху
У паветры мярцвяна-белым.

Можа, нехта сканаў вялікі,
А малыя па ім не плачуць,
Бо застылі на вуснах крыкі,
Што нічога не перайначыць,

Бо застылі на вуснах словы,
Бо патухла у словах памяць.
Калі нельга вынішчыць мову,
То імкнуцца хаця б параніць.

І сцякае яна крывёю
Па халодных маўклівых вуснах,
Колькі ж вас, паяднаных ёю,
Неразумных, сляпых, распусных.

Людзі – волаты (нат здаля),
А галовы й мазгі – пігмеяў,
І ўсе яны спакваля
Набываюць абрысы змеяў.

Хто згадае той гук і зык,
Хто паўторыць яго нанова?
Калі змейны ва ўсіх язык,
Калі ён дваіны да паловы...

Уцякаю, бягу – куды?
Дзе ні ткніся, паўсюдна «змеі»:
Як жахліва «сіпяць» гарады,
Як пачварна вёскі нямеюць!

Быццам хто апрануў аброць
Ды кіруе свет зацугляны,
І ніхто ні слова супроць,
Толькі продкаў крывяняць раны.

Мо таму і маўчым цяпер,
Што на гэтай крыві паўсталі,
Што, як ікламі ў цела звер,
Нам у гены уеўся Сталін.

Слова стала нібы праснак,
Раз пачуеш – навек абрыдне,
Алегорыя – Мяккі Знак,
Калі ў хаце пануюць злыдні...

Я, прывыкшы глядзець у ноч,
Але я не прыхільнік ночы,
Калі тая шапоча: збоч
Ці заплюшчы ціхенька вочы.

І таму на свечку лячу,
Як матыль ля яе шалею,
Каб гарэла ярчэй хачу,
А яна не гарыць, а тлее...

Сокалаў-Воюш С.

С59 Кроў на сумётах: Вершы і паэма/Прадм.
Д. Бічэль-Загнетавай.— Мн.: Маст. літ.,
1989.— 71 с.— (Першая кніга паэта).

ISBN 5-340-00610-7.

Соколов-Воюш С. Кровь на сугробах: Стихи
и поэма.

Родная беларуская зямля! Нельга зразумець усю
яе сапраўдную прыгажосць, не зазірнуўшы праз ма-
рыва стагоддзяў у сёвае мінулае. Маладога паэта за-
хапляюць не толькі гераічныя подзвігі паўстанцаў-касі-
нераў Кастуса Каліноўскага, але і шчырая дбайнасць
простых працоўных — аратых, сейбітаў, касцоў, жней, —
тых, на чый працы спакон вякоў трымаецца жыццё.

С 4702120202—133
М 302(03)—89 70—89

ББК 84Бел7

Литературно-художественное издание

СОКОЛОВ-ВОЮШ СЕРЖУК
(Соколов Сергей Анатольевич)

Кровь на сугробах

Стихи и поэма

Минск, издательство «Мастацкая літаратура»

На белорусском языке

Літаратурна-мастацкае выданне

СОКАЛАЎ-ВОЮШ СЯРЖУК
(Сокалаў Сяргей Анатольевіч)

Кроў на сумётах

Вершы і паэма

Рэдактар *Хв. Жычка*. Мастак *Р. А. Панцялееў*. Мастацкі рэдак-
тар *А. М. Малышава*. Тэхнічны рэдактар *Г. П. Тарасевіч*. Ка-
рэктар *Л. А. Дзядзіуля*

ИБ № 3402

Здадзена ў набор 13.02.89. Падп. да друку 05.06.89. АТ 06818.
Фармат 70×90¹/₃₂. Папера афс. № 1. Гарнітура літаратурная. Вы-
сокі друк. Ум. друк. арк. 2,63. Ум. фарб.-адб. 4,16. Ул.-выд.
арк. 2,20. Тыраж 4200 экз. Зак. 2240. Цана 25 к.

Выдавецтва «Мастацкая літаратура» Дзяржаўнага камітэта
БССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю.
220600, Мінск, праспект Машэрава, 11.

Мінскі ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга паліграфкамбінат
МВПА імя Я. Каласа. 220005, Мінск, Чырвоная, 23.

Table of Contents

[Сяргей Анатольевіч Сокалаў \(Сяржук Сокалаў-Воюш\)](#)

[Контрытул](#)

[КРОЎ НА СУМЁТАХ](#)

[Прадмова](#)

[3 нізкі вершаў «ПАХОДНЯ І ХЛЕБ»](#)

[*** Навальніца грывела і плакала...](#)

[*** Бязмежны сполах, неабдымны жах...](#)

[РОДНАЯ МОВА](#)

[СПАДЧЫНА](#)

[ЗАПАВЕТНАЕ](#)

[ДЗВЕ РОДНЫЯ МОВЫ](#)

[*** Сякера прадзеда - скрадзена...](#)

[ТРЫПЦІХ](#)

[НАВАПОЛАЦКУ](#)

[ТУМАНЫ](#)

[КАЛЯДА](#)

[*** Крануўся лёд у рэчышчах рачулак...](#)

[*** А нас ужо няма, Сказаў паэт сурова...](#)

[*** Раскоша аксамітных вечароў...](#)

[ЯНКУ КУПАЛУ](#)

[ЯКУБУ КОЛАСУ](#)

[МАКСІМУ БАГДАНОВІЧУ](#)

[ГРУГАН](#)

[ЧЫТАЮЧЫ «КУРГАН» ЯНКІ](#)

[КУПАЛЫ](#)

БЕЛАРУСКІ ЛЕТАПІСЕЦ

МАГІЛЬНА

ДОЖДЖ НАД НЁМАНАМ

*** Шчэлепы надзьмулі шчупакі...

3 нізкі вершаў «ЭРАС»

*** Мы змоклі абодвы...

*** Нас заручала возера лясное...

ТРЫЯЛЕТ

*** Спі, мая Аленка, спі...

*** Ты будзеш спаць...

*** На вуліцы ні ясачкі. Цямрэчу...

*** Даўным-нядаўна ці даўно...

*** Ты чакала, як сыдзе дух...

ПЕСНІ КАСІНЕРАЎ

ВЕРШ ЯК УСТУП

*** Гэй, вандроўнік-пілігрым...

*** Зноўку зарніцы...

ПЕСНЯ ПРА ВІЛЬНЮ

КРЫНІЦЫ

*** Хвацкія малойцы, хлопцы-
касінеры...

МАНАЛОГ ФРАНЦІШКА

БАГУШЭВІЧА

МАНАЛОГ КАСТУСЯ

КАЛІНОЎСКАГА, альбо

«МУЖЫЦКАЯ ПРАЎДА» № 8

АПОШНІ БОЙ ВАЛЕРЫЯ

УРУБЛЕЎСКАГА

СПОВЕДЗЬ ВІТАЛЬДА

ПАРФІЯНОВІЧА САМОМУ САБЕ

ПЕРАД АБРАЗАМІ

ВЫРАК ПАЎСТАНЦКАГА СУДА

МУРАЎЁВУ-ВЕШАЛЬНІКУ

МАНАЛОГ ПАЎСТАНЦКАГА КАНЯ

ВОЛЯ І ПЯТЛЯ

*** За спіною прыстанкі...
РЭКВІЕМ

Ь